№ 20 ՈՒՐԲԱԹ ՓԵՏՐՎԱՐԻ 13 1898 ՈՒՐԲԱԹ ՓԵՏՐՎԱՐԻ 13 № 20

ՔՍԱՆՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվան 6 րուբ. Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція „Мшакъ". Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak".

Տելեֆոն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւնը ընդունվում է ամեն լեզվով.

Յայտարարութիւնների համար վճարվում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.

Տելեֆոն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Անհրաժեշտ բացատրութիւն. Յամառութիւնը սաստկացնում է կասկածը.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Օրէցօր. Վրաց բեմը և վրաց ինտելիգէնցիան. Մատենագրութիւն. Նամակ Գորուց. Նամակներ Խմբագրութեան. Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Ֆրանսիացիները Տօքվիլի գրչի տակ. Յունաստան. Նամակ Ֆրանսիայից. Արտաքին լուրեր.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Կ. Պօլսից.

ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

Ի՞նչ դիրք է բռնել Ռուսաստանը Էմիլ Զօլայի և Դրէյֆուսի գործի վերաբերութեամբ,—ահա մի հարց, որ Ֆրանսիացիներից շատերը տալիս են իրանց։ Այդ հարցը դնողները կարծում են, որ դաշնակից պետութեան տրամադրութիւնը դէպի այն երկու կուսակցութիւնները, որ կազմվել են Ֆրանսիայում, չը պէտք է առանց ուշադրութեան մնայ և այդ պատճառով ռուսաց քաղաքական մեծ լրագիրներից քաղում են զանազան կարծիքներ և խմբագրական մեկնութիւններ, որոնելով նրանց մէջ ռուսաց կառավարութեան հայեցակէտը վերջին դէպքերի վերաբերմամբ։ Ռուսաց կառավարութիւնը չէր կամենայ, որ իրան վերագրեն այն, ինչ որ տեղի չունի։ Իր արտասահմանեան պաշտօնական «Nord» լրագրի միջոցով յայտնում է հետեւեալը.

[illegible]

Մեր կառավարութեան այդ յայտարարութիւնը հասարակական և քաղաքական մեծ նշանակութիւն ունի։ Եւ երևի Ֆրանսիայում նա սթափեցնող տպաւորութիւն կը գործի։ Ռուս-ֆրանսիական դաշնակցութեան հակառակորդները միշտ փանեցնում էին ֆրանսիացիներին նրանով, թէ Ռուսաստանը պէտք է խառնվի նրանց ներքին գործերի մէջ և ճնշում գործ դնի այս կամ այն հարցի քննութեան և որոշման վրա և որ այդ կողմից այդ տեսակ արգելք կը հանդիսանայ Ֆրանսիայի ազատ անկախութեան համար։ Եւ Ռուսաստանը, ուրախալի է ասել, օգտվեց ներկայ դէպքից և հրապարակաւ յայտնեց, որ նա ամենևին մտադիր չէ խառնվել իր դաշնակից պետութեան ներքին գործերի մէջ։ Ուրախալի է, մանաւանդ, այն պատճառով, որ Ֆրանսիայում կան մարդիկ, որոնք ճնշում են գործում վերջին դէպքերի վրա, հաստատելով, թէ այս կամ այն պետութիւնը մտադրութիւն ունի, օգտվելով ներքին յուզմունքներից, խառնվել հանրապետութեան գործերի մէջ։ Եւ շատ լաւ է, որ ռուսաց կառավարութիւնը շտապեց մաքրելու այդ տեսակ կասկածներ և յայտնեց, որ Ֆրանսիացիները իրանք են իրանց գործերի տէրը և պատասխանատուն։

ՅԱՄԱՌՈՒԹԻՒՆԸ ՍԱՍՏԿԱՑՆՈՒՄ Է ԿԱՍԿԱԾԸ

Դատաստանական ապացոյցներից դուրս՝ կայ մի ուրիշ հանգամանք ևս, որն օրէցօր աւելի կասկածելի է դարձնում ֆրանսիական զինուորական մինիստրութեան բռնած դիրքը Դրէյֆուսի գործում.—դա նրա, կամ աւելի լաւ է ասել՝ ամբողջ կառավարութեան անբացատրելի և անհասկանալի յամառութիւնն է, որով չէ կամենում լսել անգամ Սատանայի կղզու կալանաւորի գործի վերաքննութեան մասին...

Ի՞նչ է այդ յամառութեան արտաքին պատճառը։—Կառավարութեան պրեստիժը, ասում են զինուորական մինիստրութեան կողմնակիցները և Դրէյֆուսի հակառակորդները։ «Չէ կարելի, աւելացնում են նրանք, մի ամբողջ մինիստրութիւն, որին յանձնված է երկրի պաշտպանութիւնը արտաքին թշնամիների դէմ, և մի ամբողջ կառավարութիւն, որը կոչված է վարելու Ֆրանսիայի գործերը, խաղալիք դարձնել, վայր գլորել ամբոխի աչքում՝ ստիպելով նրան վերաքննել մի գործ, որը վաղուց վերջացած է, և այդպիսով խոստովանել տալ, թէ մինիստրութիւնը սխալված է կամ կարող է սխալվել...»։

Սակայն մոռանում են այսպէս դատողները, որ հանրապետական կառավարութեան անսխալականութիւնը չէ ճանաչում ոչ ֆրանսիական օրէնքը և ոչ էլ ամբողջ ազգի ներկայացուցիչ հիմնարկութիւնը՝ պատգամաւորների ժողովը, որը վերջ ի վերջոյ կարող է ստիպել նրան՝ վերաքննել գործը, և բաց անել մինչև այժմ խաւարի մէջ մնացած բոլոր փաստերը...

Կառավարութեան ղեկավարները իրանք էլ խոստովանում են, որ մեծ սխալ գործեցին, որ դեռ 1894 թւին չը համաձայնեցին վերաքննել Դրէյֆուսի գործը, որի մասին այն ժամանակ ծագել էին խուլ կասկածներ։ Բայց այդ սխալը կրկնապատիկ, տասնապատիկ կարող է դառնալ, եթէ այժմ էլ շարունակեն նոյն յամառութեամբ առաջ գնալ, յամառութիւն, որ ողբերգական հետևանքներ կարող է առաջացնել... Ինչ ուզում են ասեն «յանուն հայրենիքի ապահովութեան», բայց այժմ նոյն իսկ կառավարչական շրջաններում և հակադրէյֆուսեան խմբերի մէջ, կամայ ակամայ, երբեմն լռելեայն, երբեմն կիսատ հաւանութեամբ, խոստովանում են, որ ֆրանսիական զինուորական մինիստրութեան և կառավարութեան յամառութիւնը աւելի են ոյժ տալիս վերաքննութեան կողմնակիցներին, որոնք միաբերան ասում են. «Եթէ փաստեր ունէք, եթէ համոզված էք, որ Դրէյֆուս մատնիչ է, էլ ինչու էք յամառում. վերաքննեցէք գործը, նորից ցոյց տուէք, որ դատարանը իրաւացի է եղել և թքեցէք ձեր հակառակորդի երեսին, որոնք առանց հիմքեր ունենալու՝ այնքան աղմուկ հանեցին...»

Եւ ահա հէնց այդ է պատճառը, որ ֆրանսիական կառավարութեան յամառութիւնը ոչ թէ չէ բարձրացնում նրա պրեստիժը, ինչպէս շատերն ուզում են, այլ աւելի ևս կասկածելի է դարձնում նրա գործունէութիւնը Դրէյֆուս-Էստէրհազիի գործում, որովհետև պատասխանատու կառավարութեան անտեղի յամառութիւնը, կամ ոյժի վրա հիմնված ճնշումը երբէք ոչ թէ միայն համոզեցուցիչ չէ եղել, այլ միշտ ծնեցրել է նոր կասկածներ, դժգոհութեան նոր պատճառներ...

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՕՐԷՑՕՐ

XLI

Եթէ Թիւրքաց հայերի բարեկամները ուզում են նրանց իրական օգնութիւն ցոյց տալ, այժմ, երբ գարունը մօտենում է, ամեն ճիգ պիտի թափեն, որպէս զի Թիւրքահայ գիւղական աղգաբնակութիւնը միջոց ունենայ գութան բռնել և ցանքս անել։ Այն բոլոր հանգամանկութիւնները, որոնք եղան և լինում են որբերի և այրիների համար, օգնութեան գործի անհնչան, ժամանակաւոր կողմն են կազմում, որը երբէք մոռացնել չը պիտի տայ իրական, գլխաւոր կողմը, այն է ժողովրդի երկրագործական պարապմունքների վերսկսելը։

Նուէրներ տալով, ինչպէս այդ շատ անգամ ասված և ապացուցված է, չէ կարելի մի ամբողջ ժողովուրդ կերակրել, այն էլ մի քանի տարիներ միմեանց վրա, և այժմ, երբ Թիւրքահայերը փորձում են վերադառնալ հայրենիք և ձըգտում ունեն նուիրվել իրանց մշակութեան և աշխատանքին, անպայման անհրաժեշտ է գլխաւոր ուշադրութիւնը դարձնել այդ կէտի վրա, տալով երկրագործին սերմացու, գութան, եզ,—որոնցից նա զրկվել է,—որպէս զի նա ոտքի վրա կանգնի և ապրի իր ձեռքի աշխատանքով։

Այդ պատճառով, կարծում ենք, Կ. Պօլիսը նախ՝ պէտք է հանգանակվող գումարների գլխաւոր մասը այդ գործին յատկացնի, և երկրորդ՝ անմիջական պահանջ պիտի դնի, որպէս զի հայրենիք վերադարձող երկրագործ ժողովրդին միջոց տրվի, առանց հալածվելու և ճնշվելու, սեփական աշխատանքով և սեփական հողի վրա հաց ձեռք բերել՝ իրան կերակրելու համար։ Դա մի և նոյն ժամանակ ամենալաւ միջոցն է, որ կազատի որտնջացող բարեգործներին հալածվածներին կերակրելու պարտաւորութիւնից։

Խ. Մալումեան

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Կ. ՊՕԼՍԻՑ

Փետրվարի 4-ին

Խըրգայի շէրիֆի հանդէսը.—Սուլթանի ֆիզիօնոմին. Պօլսոյ արդի ոստիկանութեան մինիստրը.—Մամուլը հսկողութիւն հանրային պարտքի վարչութեան շէնքի մէջ.—Կիլիկիոյ կաթողիկոսական խնդիրը.—Խառն ժողովի երկու կուսակցութիւնները. խնդրին հին և նոր հանգամանքը, Օրմանեանի առաջարկած լուծումը.—Նոր հանգանակութեան մը խնդիրը.—Կառավարութեան տեսակէտը.—Պատրիարքարանի վարանումները.

Նախորդ կիրակի, Ռամազան 15, ամեն տարվան սովորութեան նման տեղի ունեցաւ Խըրգայի շէրիֆի հանդէսը։ Օրեր առաջ միջոցներ ձեռք առած էր ոստիկանութիւնը։ Հանդէսին օրը կիրակի ըլլալով, խառնութիւնը և հսկողութիւնը աւելի մեծ էին։ Շաբաթ օր ոստիկանները Պօլսոյ և Ղալաթիոյ բոլոր խաներուն մէջ պտտելով խստիւ յանձնարարեցին, որ հետևեալ օրը մարդ չը գտնվի խաներուն մէջ, ուստի բոլոր պանդուխտ վաճառականները, գործաւորները, արհեստաւորները առաւօտ կանուխ հեռացան Պօլսոյ թաղերը և արուարձանները։ Մենակ Թիւրք բազմութիւն մը ներկայ էր ճամբուն վրա, որ երկու կողմէ զինուորներով շրջապատված էր։ Ոսկեզօծ քառաձի կառքը սրարշաւ անցաւ կամուրջէն, որուն վրա աւազի կոյտեր դրված էին, որ կառքը աղմուկ չը հանէ և չը ցնցվի։ Թէ Բերայի և թէ Ղալաթիոյ կողմէն պատրաստված էին ճամբաները, շատեր ալ կը սպասէին, որ ծովէն պիտի անցնի։ Գիտնալու է, որ միշտ երեք տեսակ ճամբայ կը պատրաստվի այդ անցքին համար, որուն չհորհրդ. տարին մէկ անգամ սուլթանը դուրս կելնէ։ Այս Սօֆիա մզկիթը հասնելուն պէս, Թանգագին գորգերու վրայէն քալելով գնաց այն պստիկ պահարանը, ուր դրված է Խըրգայի շէրիֆը (Մուհամմէտի հագած վերարկուն է). հոն ծունր գալով համբուրեց Խըրգային քղանցքը և ետ դառնալով նստեցաւ պատրաստված կայսերական աթոռին վրա։ Իրմէ յետոյ մեծամեծներն ու պալատականները գնացին կարգով համբուրելու սրբազան վերարկուն։ Բոլոր մինիստրները ներկայ էին համազգեստով և բարև կապած՝ ոտքի վրա էին իրանց վեհափառի առջև։ Սուլթան Աբդուլ-Համիդի դէմքը դժգոյն էր. նա չէ պահած իր նախորդ տարիներու դէմքի կլորութիւնը, ոչ ալ աչքերուն կորովը։ Իր այտերուն ու աչքի կոպերուն թուխ գոյնը աւելի մեղմացած է, այտերն աւելի դուրս ցցված են և շրթունքներու հաստութիւնը աւելի չեչոտված են։ Իր սև ու խոշոր աչքերուն մէջ մերթ ընդ մերթ տկար կրակ մը կը բոցկտայ, յետոյ կինայ տարտամութեան մէջ։ Իր շարժումները շատ ջղոտ էին, տենդոտ ու անհանգիստ, բայց առերևոյթ հանդարտութեան մէջ ծածկված։ Իր ծերութիւնը կանխահաս է յայտնի կերպով, նա շատ խոնջեալ կը թուի, բայց իր ջղոտութիւնը տակաւին աշխոյժ մը կը ցուցնէ իր շարժվածքին մէջ։ Նրա դէմքի ընդհանուր արտայայտութիւնը առհասարակ տխուր է ու մտածկոտ։ Իր ֆիզիօնոմին կասկածոտութեան ամբողջ գիծերը երևան կը հանէ։ Իրիկվան ժամը 12-ին սուլթանը իր իֆթարը ըրաւ Թօփհանէի քեօշկին մէջ և գիշերվան $1^1/_2$-ին Թէշրիֆիէ չոգենաւով դարձաւ Տոլմա Պահչէ, անկէ ալ իր Եըլդըզի պալատը։

—

Պօլսոյ ոստիկանութիւնը հիմա աւելի լուրջ է, քան նախորդ տարիները։ Այս համեմատական լըջութիւնը արդիւնք է ոստիկանութեան մինիստրը Շէֆիգ պէյին։ Սա նախ որ այնքան երես չի տար խաֆիէներուն, որոնք Նազըմ փաշայի օրերը ամեն կողմ կը վխտային։ Թէև այդ չի նշանակեր թէ խաֆիէութիւնը (գաղտնի ոստիկանութիւն Թիւրքիոյ) ջնջված է, բայց անոնց թիւը մինչև մէկ աստիճան պակսեր է։ Առհասարակ Նազըմի օրով առաջ եկած և բարձրացած խաֆիէներու մէջ հիմա սաստիկ տրտունջ կայ, որ երեսէ ձգված են. նոքա կը յիշեն Նազըմի գեղեցիկ օրերը, ուր պարարտ ամսականներ կառնէին և օրը բազմաթիւ որսեր կը գտնէին։ Անցեալներ հրապարակի վրա ծանօթ պօլսեցի երիտասարդ մը կը մատնեն խաֆիէները և բանտը կառաջնորդեն։ Իր վրա ծանրացող ամբաստանութիւնը սա էր թէ՝ «Լոնդոնի յեղափոխականներու հետ յարաբերութիւն ունի»։ Երիտասարդը կը պնդէ թէ ինքը երևակայութեամբն անգամ այդպիսի գործի մը չէ ձեռնարկած։ Ոստիկանութեան մինիստրը կառաջարկէ անոր, որ հեռագիր մը քաշէ Լօնդօն այս ինչին. երիտասարդը կուտայ այդ հեռագիրը (բանտի մէջէն անշուշտ) և ոչինչ պատասխան չի ստանար։ Երեք օր յետոյ, երբ կրկին կը ներկայանայ մինիստրին, համարձակօրէն կըսէ. «Այն վնասը, որ ձեր խաֆիէները առաջ կը բերեն թէ ժողովրդին, թէ կառավարութեան տեսակէտով՝ անհաշուելի է, ու կը զարմանամ, որ ձեր մեծութիւնը կը քաջալերէ այդ... մարդիկը, այսպէս անմեղներ չարչարելու համար»։ Շէֆիգ պէյ գնահատելով երիտասարդի համարձակախօսութիւնը, կաւելցնէ. «Կամ շատ վարպետ մէկն ես դուն, որ արդարութեան ձեռքէն ճարպիկութեամբ խուսափել կուզես, կամ իրօք անարդարութեան զոհ մըն ես. ես կուզեմ այս վերջինին հաւատալ և քեզ արձակել»։ Շէֆիգ պէյը շատ խորամանկ է. նա արդիւնքներէ աւելի պատճառները կը փնտռէ և անոնց վրա յարձակիլ կուզէ։

Այս պահուս Ռամազան ըլլալով, յայտնի է, որ պաշտօնեաներու ամսականնին չը վճարվելուն համար դժգոհութիւնը աւելցած է։ Հանրային պարտքի վարչութիւնը սաստիկ հսկողութիւն կընէ իր շէնքին մէջ։ Նա աւելցուցած է, ոչ թէ ոստիկաններու և պահապան զինուորներու թիւը, այլ խրուածներու թիւը, որոնք զինված, գիշեր ցորեկ կը սպասեն դռներուն առջև։ Կը վախցվի, որ Թիւրքերուն մէջ, ամսականի չը վճարվելէն առաջ եկած դժգոհութեան պատճառաւ, յարձակումներ տեղի ունենան այդ էապէս եւրոպական (անուանապէս տաճկական) հաստատութեան վրա։

—

Ամիսէ մը ի վեր Խառն ժողովի օրակարգին վրա ամենէն հրատապ խնդիրն է Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան խնդիրը։ Յայտնի է, որ 1895-ին թեմականներու ընդհանուր համաձայնութեամբ կաթողիկոս ընտրվեցաւ Ալէաթճեան Գրիգորիս արքեպիսկոպոսը։ Կառավարութեան հաճելի չէր այս ընտրութիւնը, ուստի նա իրեն յարմար գործիքներ գտաւ Կիլիկիոյ երեք եպիսկոպոսները՝ Աբրահամ եպիսկոպոս, Կիրակոս եպիսկոպոս և Գաղանճեան եպիսկոպոսը։ Այս վերջինը, կառավարութեան հաճութեամբ, Սիս մնկնեցաւ և ինքզինքը կաթողիկոս հռչակեց։ Նոյն միջոցին էր, որ անվեհեր Մատթէոս Իզմիրլեան պատրիարքը շրջաբերականով մը իմացուց ամբողջ Թիւրքիոյ հայերուն, թէ այդ երեք եպիսկոպոսներն ալ զրկված են հայ եկեղեցւոյ պաշտօնեայ նկատվելէ։ Անկէ յետոյ եկաւ պատրիարքի հրաժարականը, 1896-ի Պօլսոյ ջարդը, և խնդիրը մնաց մութի

ՎՐԱՑ ԲԵՄԸ ԵՒ ՎՐԱՑ ԻՆՏԵԼԻԳԵՆՑԻԱՆ

—

Կիրակի, փետրվարի 8-ին, վրաց դերասանական խումբը ներկայացրեց, խմբի ռեժիսոր Կ. Մէսխիի բենեֆիսին, հասարակութեանը լաւ յայտնի դերասան-դրամատուրգ՝ Իշխ. Սումբատովի «Арказановы» ծանօթ պիեսը: Հեղինակը նկարագրել է Մօսկվայի ռուս հասարակութիւնը իր լաւ և վատ կողմերով: Վրաց բեմի համար Կ. Մէսխին չէ թարգմանել, այլ, իր ասելով, փոխադրել է: Սակայն ոչ մի փոխադրութիւն պիեսի մէջ չը կայ: Թարգմանել է բառ առ բառ, մի քանի տեղ կրճատել, աղաւաղել է, գործողութիւնը անց է կացրել Մօսկվայից Թիֆլիս, և փոխել մի քանի ազգանուններ: Իշխ. Սումբատով, լինելով կատարելապէս ինտելիգենտ մարդ, լաւ է հասկացել թէ ինչ նշանակութիւն ունի բեմը, այդ սուրբ տաճարը, որտեղից պէտք է լսվի ճշմարիտ խօսք, որտեղ երևան պէտք է գան մարդկութեան արատները, այս կամ այն հասարակութեան պակասութիւնները: Սակայն, տարաբաղդաբար, վրաց գրական «չարչին» այսպէս չէ նայում բեմի վրա, ինչպէս և շատ վրացի ազգամոլներ: Իշխ. Սումբատով իր այդ գեղեցիկ պիեսի մէջ դուրս է բերել և դրական, և բացասական տիպեր ռուս հասարակութիւնից, բայց պ. Մէսխին, վրաց խմբի ղեկավարը, «փոխադրելով», դրական տիպերը թողել է վ ր ա ց ի, իսկ հակասական-վաշխառուի, ֆանֆարօնի, թափառաշրջիկի տիպերը կնքել է հ ա յ: Դուք տեսնում էք, որ մի իդէալիստ, ինտելիգենտ վրացուն հարստահարում, ոտի տակ է տալիս մի տըրուկ-հայ, որը նպատակին հասնելու համար ոչինչ միջոց չէ խնայում և որին «փոխադրողը» անուանել է «Ա. Կաղայեան»: Ինչ կապ ունի դա «Арказановы» պիեսի հետ: Ոչինչ: Ճշմարիտ, մարդ ապշած է [illegible] ջեր են: Մի լինէք «հոգով աղքատներ», բայց աբէք ձեր աչքերը, սթափվեցէք: Դուք այդպիսով խոստովանում էք, որ դուք կեանք չունէք, կամ թէ ձեր հասարակական կեանքը այնքան անբովանդակ է, որ քննելու ոչինչ չը կայ... Կամ դուցէ երևակայում էք թէ հասել էք հասարակական զարգացման (?!) գագաթնակէտին. քննեցէք և կը տեսնէք, որ նոյն իսկ ձեր կեանքի մէջ շատ կայ այն բանից, ինչ որ ուրիշների մէջ էք փնտռում. այդ «օրօր»-ը ձեզ հեռու չի տանի...

Պատիւ չէ բերում ոչ ղըի պիեսը դարձնել պասկվիլ, կըքերից կուրացած բեմ դուրս բերել կենդանի մարդկանց, լոկ այն նպատակով, թէ հասարակութիւնը կը հետաքրքրվի, թատրոն կը գայ և դուք փողեր կը կորզէք: Սա այնպիսի ստորութիւն է, որ վայելուչ չէ ինտելիգենտ գործիչներին... Ցաւալի է մանաւանդ, որ թատրոնական կօմիտետի մէջ գոյութիւն ունի մի ինչ որ «ռեժիսօրական մասնաժողով», որը իբր թէ քննում է (!?) պիեսները նախ քան բեմ հանելը: Եւ այդ մասնաժողովի անդամները համալսարանական, բարձրագոյն ուսում առած մարդիկ են. ergo դուրս է գալիս, որ վրաց հասարակութեան լաւագոյն մասը համակրում է գրական «չարչիներին», «պիեսներ կարկատողների» ուղղութեանը.... Մինչե վրացիք չունեն մամուլ, կրիտիկա, կը հարցնի հայ ընթերցողը. մինչե այս տեսակ տգեղ երևոյթների վրա ուշադրութիւն չեն դարձնում: Բայց մինչե կարելի է այդպիսի հարց տալ, երբ թատրօնում նոյն ինտելիգենցիան հրճուանքով ծափահարում է, իսկ մամուլը մեծ տաղանդ է գտնում այդպիսի «փոխադրողների» մէջ. sapienti sat! Thaleia

Մ Ա Տ Ե Ն Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

—

«Ա ր ա ք ս», գրական և գեղարուեստական պատկերազարդ հանդէս, 1897 Թ. Պետերբուրգ.

Միանգամայն ուրախալի է, որ «Արաքսը» վերսկսում է իր հրատարակութիւնը: Մեր միակ գեղարուեստական հանդէսի ներկայ համարն ևս ցոյց է տալիս, որ նրա հրատարակիչը ջանք չէ խնայում, որ հանդէսը համապատասխանէ իր բուն նպատակին՝ մտցնել գեղարուեստի գաղափարը մեր ժողովրդի մէջ: Գալով գրական մասին, այն է յօդուածների բովանդակութեան, պէտք է ասենք, որ այդ կողմից էլ հանդէսը կարող էր օգտակար լինել, եթէ հրատարակիչ Գուլամիրեան բաւականաչափ բուն գրական, տեղագրական և կենսագրական յօդուածներով և չը զբաղվէր «ազգային պօլիտիկայով»: Այդ կողմից շատ անհաճոյ տպաւորութիւն է թողնում Երեմիա արքեպիսկոպոսի մասին առիթով գրված յօդուածը: Գեղարուեստը մանաւանդ չէ սիրում կեղծիք և խծբծանք և ափսոս, որ մեր միակ գեղարուեստական հանդէսը արձագանք է դառնում բսերի այն չարագուշակ վայնասուններին, որ բարձրացրել են Էջմիածնի սևազգեստները Երեմիա եպիսկոպոսի մահից յետոյ: Հ. Ա.

ՆԱՄԱԿ ԳՈՐՈՒՑ

—

Փետրվարի 2-ին

Ինչպէս երևում է, Գորու հայոց հասարակութեան մէջ՝ իրանց քահանաների առիթով գոյութիւն ունեցող վէճերը հերքէք վերջ չը պիտի ունենան: Ս. Ստեփանոսեան եկեղեցու մի քանի [illegible] Այսպիսի վէճերի և եկեղեցական այլ խնդիրների վերաբերութեամբ (որոնք մեզ մօտ շատ բազմաթիւ են և երեսի վրա ընկած) հրաշալի տակտիկային է հետևում մեր յաջորդը, այն է՝ երբէք ոչ մի գործի մէջ չը խառնվելու տակտիկային...: «Կը կուեն և դարձեալ կը հաշտվեն», մտածում է նա և իր տաք սենեակից դուրս գալը անխոհեմութիւն համարում: Գորեցի

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

(Հեռագրերով)

Սարաղամիշ, փետրվարի 10-ին

Ընդունեցէք մեր խնդակցութիւնը «Մշակի» 25-ամեակի և ամենօրեայ հրատարակութեան առիթով և խառնեցէք նրան առաջադէմ հայերի ուրախութեան հետ: Կեցցէ «Մշակը» երկար տարիներ. թող յաւիտեան անմոռաց մնայ անմահ հիմնադիր Արծրունու յիշատակը, որ կրթեց մեզ, անխնայ և անաչառ կերպով մերկացնելով և մտրակելով մեր պակասութիւնները:

Սարգիս, Սամսօն Խանամիրեան, Յակոբեան, Դոնեամալեան, Մարտիրոսեան, Աւետիս Տիրատուրեան, Յարութիւն, Աւետիք Բայեաթեան, Կարապետ, Եղիսաբէթ Պարոնակեան, Պետրոսեան, Ստեփան Քէչիչեանց, Տէր-Խաչատրեանց:

(Պօստով)

Բագու, յունվարի 26

Սրտագին և ամենալաւ ցանկութիւններով ողջունում ենք «Մշակի» 25-ամեակը: Մեզ համար շատ ուրախալի է «Մշակի» ամենօրեայ դառնալը: Ցանկանում ենք ազնիւ «Մշակին»՝ երկար տարիներ գործել յօգուտ ժողովրդի: Կեցցէ այն դրօշակը, որի ճակատին գրված է՝ հիմնադիր Գրիգոր Արծրունի:

Արշակ Խալաթեանց, Նիկօլայ Մէլիք-Փարսադանեանց, Դաւիթ Տէր-Նազարէթեանց:

Զաքաթալա, փետրվարի 5-ին

Շնորհաւորում ենք «Մշակի» գործունէութեան 25-ամեակը իր փառաւոր անցեալով. ողջունում ենք նրա ամենօրեայ լինելը և անկեղծ սրտով ցանկանում, որ նա անյողդողդ քայլերով դիմի այն վեհ, ազնիւ կուլտուրական իդէալին, որ իբրան նպատակ դրեց նրա հիմնադիր՝ անմոռանալի մեծ հրապարակախօսը: Յուսով ենք, որ նա երբէք զոհ չի գնայ վնասակար, չարագուշակ ու մահ սպառնացող հոսանքների ալիքներին, այլ՝ մոխրից վերածնվող առասպելական ֆենիկսի նման՝ միշտ կենդանի կը մնայ և անմահ իր առաջխաղաց ընթացքում, քանի որ առողջ և կենսունակ մտքերով է նա ներշնչված:

Օ ր ի ո ր դ ն ե ր՝ Աննա Ատոմեան, Սօֆիա և Փարանձեմ Թաղէոսեանցներ, Գոհարվարդ Յովասափեանց, Թագուհի Տէր-Գէորգեան, Ղալամ Տէր-Զաքարեանց: Տ ի կ ի ն ն ե ր՝ Զարուհի Մնացականեանց, Սաթենիկ Անդրէասեանց, Գիւլզար Տէր-Գէորգեան, Եղիսաբէթ Հայրապետեան, Մարիամ Հայրումեան: Պ ա ր ո ն ն ե ր՝ Գէորգ Ատոմեան, Գասպար Յովասափեան, Դաւիթ Զօրեան, Մանուչար Յակոբջանեանց, Գէորգ Զօրեանց, Յովհաննէս և Պօղոս Յովասափեանցներ, Յովհաննէս և Մկրտիչ Անեանցներ, Գէորգ և Մինաս Տէր-Զաքարեանցներ, Ստեփան Անդրէասեանց, Մարտիրոս Տէր-Գէորգեան, Բախչի Միրզոյեանց, Ստեփան Օհանջանեանց, Նազար Սահակեանց, Յովակիմ Աղամալեանց, Շամիր Սարգսեանց:

Թիֆլիս, փետրվարի 10-ին

Անմահ Արծրունու հիմնադրած «Մշակի» 25-ամեայ գործունէութիւնը շնորհաւորում ենք անկեղծ յարգողներս և նրա ուղղութեան հետևողներս, ցանկալով շատ 25 տարիներ յարատևելու նոյն ուղղութեամբ, յուրախութիւն բոլոր անկեղծ յարգողների: Ուրախ ենք, որ այսուհետև վայելելու ենք ամենօրեայ «Մշակը», որի յաղթութիւնը այսօր պարզ է, ինչպէս արեգակի լոյսը: Կեցցէ անխոնջ «Մշակը»:

Սիմէօն Ջանիբէգեանց, Միքայէլ Միքայէլեանց, Միքայէլ Ազիզեանց, Մատթէոս Տէր-Յարութիւնեանց, Արշակ Դըրըմիեանց, Փիլիպպոս Սուքիասեանց, Խաչատուր Թաղիանոսեանց, Վաղարշակ Նալբանդեանց, Յարութիւն Յովհաննէսեանց, Բարսեղ Եսայեանց:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

—

Թիֆլիս, փետրվարի 1-ին

Երկրորդ ամիսն է, որ պատիւ ունեմ երէցփոխի պաշտօն վարելու Կուկիայի Թանդոյեան եկեղեցու: Ես իմ նախորդ՝ ծերունի Եսայի քահանայ Տէր-Նիկողոսեանից ստացել եմ միայն մի ամսվայ հաշիւ: Մեր եկեղեցու կալուածքների մուտքը տարեկան հասնում է աւելի քան 4,000 րուբլու և բոլորիս յայտնի է, որ երկու տարի է ղըպրոցը փակ է: Կալուածքների մուտքը կայ, իսկ ծախս՝ ոչ: Ուստի, դիմելով Եղնիկ քահանայ Երզնկեանին, խնդրում եմ յայտնել՝ ո՞ւր է հաշիւը, ելքը և մուտքը: Արդարութիւնը պահանջում է այդ մասին երէցփոխին և ժողովրդին հրապարակով հաշիւ տալ: Ես դիմել եմ այստեղի հոգևոր իշխանութեանը այդ մասին, բայց նա, տարաբաղդաբար, անտարբեր վերաբերվեց այսպիսի մի կարևոր խնդրին:

Երէցփոխ՝ Սարգիս Ղամաղեանց

մէջ: Նախորդ տարին, 1897 Թւին, Օրմանեան պատրիարքը, Տաթեան փաշայի օգնութեամբ, աջողեցաւ Գազանճեան եպիսկոպոսը հեռացնել տալ Կիլիկիայէն և այն օրէ ի վեր Սիսի աթոռը բոլորովին թափուր մնաց: Գազանճեանը հեռացնելու համար Օրմանեան պատրիարքը խօսք տուած էր Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան խնդիրը այնպէս մը կարգադրել, որ կառավարութեան հաւանութեան արժանանայ: Նա խնդիրը ներկայացուցած էր սապէս.—պէտք է Գազանճեանը հեռացնել, որովհետև օրինաւորապէս չէ ընտրված այն. իսկ Ալէաթճեանի ընտրութիւնը երկրորդական խնդիր է: Եւ որպէս զի գործին դիւրին հանգամանք մը տայ, յայտարարել տուաւ, թէ կուզէ Կիլիկիոյ կաթողիկոսութիւնը իր վրա առնել:

Աւասիկ հիմա խնդիրը սուր հանգամանք մը առած է: Լրագիրներուն արգելված է խօսել այդ նիւթի վրա: Խառն ժողովը իր վերջին նիստերուն մէջ չը կրցաւ համաձայնութիւն գոյացնել: Երկու որոշ կուսակցութիւն կայ հոն՝ կառավարական և ազգային: Առաջինները կը պնդեն, որ Ալէաթճեանը իր հրաժարականը տայ. միւսները կը պնդեն, որ օրինաւորապէս ընտրուած կաթողիկոսն է այն: Ալէաթճեան չի հրաժարիր: Պատրիարքը անոր հրաժարականը կը պահանջէ: Յարութիւն փաշա Տատեան կը սպառնայ բոլորովին հրաժարիլ, եթէ Ալէաթճեանը իր հրաժարականը չը տայ: Կրօնական ժողովի Ա. և Բ. ատենապետները, Գր. եպիսկոպոս Յովհաննէսեան և Վահրամ եպիսկոպոս Մանկունի, պատրիարքի և Տատեան փաշայի այս ճնշումներէն զայրացած, Խառն ժողովի վերջին երկու նիստին չը ներկայացան: Օրմանեան ամեն դժուարութեան մէջէ կը ջանայ աստուածաբանական իրաւագիտութեամբ դուրս ենել: Նա հիմա նորէն կը պնդէ իր նախորդ գաղափարին վրա: Կըսէ թէ առաջին պայմանն է կառավարութեան հետ հաշտ երթալ. ասոր համար առժամանակեայ կերպով Կիլիկիոյ կաթողիկոսութիւնը միացնելու է Պօլսոյ պատրիարքութեան: Նորա այդ առժամանակեան թագուն փառասիրութեան մը մարմնացումն է: Նա կուզէ կոչվիլ «Պատրիարք Թիւրքիոյ հայոց և կաթողիկոս տանն Կիլիկիոյ»: Ճիշդ, ինչպէս կը կոչվի իր եղբայրակիցը՝ կաթօլիկ-հայերու պատրիարք Ազարեան: Այս իդէալի աջողութեան համար ոչ միայն աստուածաբանական հմտութիւն է հարկաւոր, այլ մի և նոյն ատեն պարագաներէն օգտվիլ գիտնալու է: Կառավարութիւնը հոգեբանական վայրկեանի մը մէջ այս խնդիրը լուծել կուզէ: Երբ պատրիարքը կարգ մը պահանջումներ կընէ Դռնէն (որոնց վրա մեր նախորդ թղթակցութեանց մէջ խօսեցինք), և սուլթանէն մասնաւորապէս կը խնդրէ անոնց գործադրութիւնը, երբ սուլթանը այդ խնդիրները կը յանձնարարէ Բ. Դրան, ահա Բ. Դուռն ալ իր կողմէ կը պահանջէ, որ Կիլիկիոյ խնդիրը կարգադրվի: Կառավարութեան նպատակն է Կիլիկիոյ կաթողիկոսութիւնը ջնջել. պատրիարքարանը լաւ գիտնալով այս բանը, ինքն ալ իր կողմէ անուղղակի ջնջումով մը կուզէ փրկել ուղղակի ճնշումը: Խնդիրը ուրեմն հոս կեցած է. 1) Ալէաթճեան չի հրաժարիր. 2) Յարութիւն փաշա կը պնդէ, որ նա հրաժարի. 3) Օրմանեան միջին ճամբայ մը կը ցուցնէ, առժամանակեայ կերպով գինքը կաթողիկոս անուանել. 4) Կրօնական ժողովի ատենապետ եպիսկոպոսները չեն ընդունիր պատրիարքի առաջարկած կարգադրութիւնը: Տեսնենք ուրեմն թէ ինչ ելք պիտի ունենայ այս խնդիրը:

Միւս կողմէ յայտնի է, որ եւրոպական թերթերու մէջ լուր տարածվեցաւ իբր թէ սուլթանը խոստացեր է 100,000 ոսկի յանձնել պատրիարքին, Հայաստանի մէջ եղած վնասները դարմանելու համար: Թերևս գտնվում են դեռ տխմարներ, որ հաւատան թէ իրօք այս տեսակ խոստում մը եղած է այդ գրպանը ծակ օսմանեան կառավարութեան կողմէ. սակայն ստոյգը սա է, որ Բ. Դուռը իր հաճութիւնը տուած է ընդհանուր հանգանակութիւն մը բանալու:

Աւասիկ ինչպէս:

Նախորդ տարին Տատեան փաշան պատրիարքին հետ միջազգային հանգանակութեան ծրագիր մը պատրաստած էր, որուն համեմատ պիտի հրաւիրէին Պօլսոյ բոլոր ազգութիւնները մասնակցիլ հանգանակութեան և պիտի ջանային օտար դեսպանատանց միջոցաւ հանգանակութիւնը տարածել Եւրոպայի մէջ ալ: Կառավարութիւնը, որ կը զգուշանայ հայերուն վերաբերեալ որ և է խնդրի միջազգային կերպարանք տալէ, մերժելով մերժեց այդ ծրագիրը: Խնդիրը քնացաւ մինչև այս օրեր: Հիմա պատրիարքին պալատը մատուցած խնդիրներէն մէկն ալ այդ հանգանակութեան խնդիրն ըլլալով, Բ. Դուռը իր հաճութիւնը տուած է, բայց պայմանաւ, որ հանգանակութեան յանձնաժողով մը կազմուի ոչ թէ պատրիարքարանի մէջ, այլ ի Բ. Դուռ և որուն անդամները կազմեն Բ. Դրան պաշտօնեաները և Քաղաքական ժողովէն մէկ երկու անդամ: Հաւաքուելիք դրամները պիտի մնան Բ. Դրան տրամադրութեանը տակ, որ պատշաճ կերպով պիտի գործածէ զանոնք յօգուտ հայ ժողովրդին!!! ով պլատոնական միամտութիւն, մեր պատրիարքարանի միամտութիւնը:

Սակայն ինչ կերպով ընելու է այդ հանգանակութիւնը: Կառավարութիւնը ամենևին չի թոյլատրեր, որ միջազգային հանգամանք տրուի առոր. Նա կուզէ հ ա յ ժ ո ղ ո վ ր դ ի ն վ ր ա բ ե ռ ց ն ե լ ա յ դ ծ ա ն ր բ ե ռ ն ա լ: Ով չի յիշեր Երուսաղէմի հայոց վանքին պարտքը հատուցանելու համար Գազազեան Յակոբ փաշային ըրած կարգադրութիւնը: Նա իւրաքանչիւր հայ անհատէ գլխաւորական տուրքին (պէտէլի ասքէրիէ—գլխահարկ) վրա երեք ղրուշ աւելցուց, երեք տարվան համար և գանձված միլիօնաւոր ոսկիներէն միայն 9000 ոսկի բաժին հանեց ս. Յակոբայ վանքին, իսկ երեք ղրուշը աւելցաւ աղքատ ժողովրդի տուրքին վրա, որ 37—ն բարձրացաւ 40 ղրուշի (ընթացիկ դրամ): Հիմա Բ. Դրան նպատակն է ասոր պէս խաղ մը խաղալ: Խառն ժողովը հասկացած է կացութիւնը և ասոր համար անդամներէն շատերը կը պնդեն, որ հանգանակութիւնը բոլորովին պատրիարքարանի նախաձեռնութեամբը պէտք է կատարվի, առանց կառավարութեան միջամտութեան: Խղճի տէրերը կը սոսկան, խորհելով որ այն կողոպտված, օրվան հացին կարօտ ժողովրդին վրա ինչպէս կարելի է նոր բեռ մը դնել: Անհամաձայնութեան ուրիշ խնդիր մըն ալ: Եւ Յարութիւն փաշա կը պնդէ որ հոս ալ կառավարութեան առաջարկը ընդունվի, եթէ ոչ, եթէ ոչ... կը հրաժարի ու Օրմանեանը իրար կանցնի: Նա իր աստուածաբանական իրաւագիտութեան հմտութիւնը կը պրպտէ և կը ջանայ ասոր ալ միջին ճամբայ մը գտնել: Նրա քաղաքական վարդապետութեան հիմը սա է.—պէտք է ջանալ օգտվել ամեն բանէ, որովհետև բան մը ձեռք բերելը, ինչ գնով կըլլայ թող ըլլայ այն—շահ մըն է և ներկայ ի շօշափելի մէկ փոքր շահը լաւագոյն է ապագայի աւելի մեծ և յուսալի շահէն:

Տեսնենք... Սուրէն

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Թաւրիզից ստացված մի մասնաւոր նամակ հաղորդում է հետեւեալ տարօրինակ, նոյն իսկ անհաւատալի լուրը. «Այս օրերս Ատրպատականի ընդհանուր-նահանգապետ Ամիր-Նիզամը պաշտօնապէս յայտնեց հիւպատոսներին, որ Մուզաֆֆէր-Էդդին Շահը որոշել է իր գահը փոխադրել Թէհրանից Թաւրիզ և Պարսկաստանի մայրաքաղաք դարձնել Թաւրիզը: Շահը մտադիր է առաջիկայ մայիս ամսին հեռանալ Թէհրանից:» Պէտք է նկատենք, որ Թաւրիզը մի քանի անգամ պարսից շահերի գահանիստ քաղաքն է եղել և իր մեծութեան կողմից այսօր Պարսկաստանի առաջին բազմամարդ քաղաքն է համարվում: Ներկայ Շահը ծնվել և իր մանկութիւնը, երիտասարդութիւնն անց է կացրել Թաւրիզում, և գուցէ այդ կողմից նա նախամեծարութիւն է տալիս Թաւրիզին: Ցանկալի է իմանալ, արդեօք այդ լուրի մասին որ և է տեղեկութիւն ունի Թիֆլիսի պարսից հիւպատոսը:

—

Մեզ հաղորդում են, որ հայոց Բարեգործական ընկերութեան խորհուրդը մտադիր է առաջիկայ ընդհանուր ժողովին ներկայացնել Թիֆլիսում աշակերտական ապաստարան հիմնելու ծրագիրը, ի հաշիւ հանգուցեալ Յ. Խուդաղեանի կտակած գումարի:

—

Մանրամասնօրէն նկարագրելով ամենայն հայոց Կաթողիկոսի այցելութիւնը Բագուին, «Каспій» լրագիրը, ի միջի այլոց, հաղորդում է հետեւեալ փաստերը. «Փետրվարի 7-ին հայոց Կաթողիկոսին այցելեց մահմեդականների հոգեւոր ժողովի նախագահ Ախունդ մոլլա Ջէֆար Ախունդ մոլլա Ադա Զադէ: Կաթողիկոսը խօսեց մահմեդականների ներկայացուցչի հետ հայերի և պարսիկների փոխադարձ յարաբերութիւնների մասին: Փետրվարի 9-ին Վեհափառը գնաց Բալախանի և դիտեց նաւթային արդիւնաբերութեան հետաքրքրական կողմերը: Այդտեղ տրված ճաշկերոյթի ժամանակ Կաթողիկոսը ոգևորված բառերով առաջարկեց Թագաւոր Կայսեր կենացը: Ի միջի այլ կենացների ծերունի Հայրապետը խմեց բանւորների կենացը, ասելով որ «հարուստները ամեն բանով նրանց են պարտական». կենացը ընդունվեց համակրութեամբ և ամենքն էլ խոստացան լաւացնել բանւորների վիճակը,—մի խոստում, որ շատ անգամ է եղել, ինչպէս և շատ անգամ է բանւորների կենացը խմվել,—բայց առանց որ և է բարւոքման... Նոյն ճաշի ժամանակ Բագուի նաւթարդիւնաբերողները նուիրատուութիւններ արեցին, օրինակ, Ա. Ծատուրեան նուիրեց յօգուտ Էջմիածնի և Երուսաղէմի վանքի իր նաւթահորերի մի շաբաթվայ արդիւնքը. «Մանթաշեան և Ընկ.» ֆիրմայի ներկայացուցիչ Արամեան յայտնեց, որ այդ ֆիրման նուիրում է բարեգործական նպատակով այդ օրը ստացվելիք ամբողջ նաւթը, մօտ 100 հազար պուդ: Նոյնը յայտնեցին «Արարատ» ընկերութեան ներկայացուցիչ Ամիրեանց և ուրիշ նաւթարդիւնաբերական ֆիրմաների ներկայացուցիչները: Ինժեներ Ադամեանց առաջարկեց՝ ի յիշատակ Կաթողիկոսի այցելութեան, թոյլտուութիւն խնդրել հիմնելու Բալախանում գրադարան-ընթերցարան, բոլոր բանւորների համար, առանց խտրութեան ազգութեան:

—

Այս օրերս հրատարակվեց միօրեայ համառուսական ժողովրդագրութեան արդիւնքը: Երեւում է, որ ամբողջ Ռուսաստանի բնակիչների թիւը 126,366,000 է: Եւրոպական Ռուսաստանի 50 նահանգներում ազգաբնակութեան թիւն է՝ 94,215,000, Պրիվիսլեան նահանգն.՝ 9,455,000, Կովկասում և Անդրկովկասում՝ 9,248,000, Սիբիրում՝ 5,727,000, Միջին-Ասիայում՝ 7,721,000: Հարիւր քսան և վեց միլիօն ազգաբնակութիւնից միայն 16 միլիօնը քաղաքի բնակիչներ են. մնացածը կազմում է գիւղական ազգաբնակութիւն:

—

Մեզ հաղորդում են, որ թէ կովկասեան Գիւղատնտեսական ընկերութիւնը և թէ երկրագործութեան մինիստրի Կովկասի լիազօր Մեդվեդեվ դիմել են մինիստրութեան՝ խնդրելով ուղարկել դաշտային մկների ոչնչացնող հեղուկ: Մտադրութիւն կայ նորից փորձ անել այդ հեղուկով ոչնչացնել մկներին և եթէ աջող հետեւանքներ ստացվեն, այն ժամանակ կազմակերպել յատուկ յանձնաժողով այդ միջոցը տարածելու համար Անդրկովկասի զանազան տեղերում:

—

Նշանաւոր լեհացի րոմանիստ Հենրիկ Սենկեվիչ առաջիկայ մարտ ամսին պէտք է այցելի Օդեսան, ուր կը կարդայ երկու դասախօսութիւն՝ լեհական և ժամանակակից ֆրանսիական գրականութեան մասին:

—

«Черн. Вѣстн.» լրագիրը հաղորդում է, որ Թիֆլիսի քաղաքային դումայի միջնորդութիւնը՝ օգնել պոլիտեխնիկումի բացմանը Թիֆլիսում, Նովօրօսիյսկ քաղաքային դուման մերժեց, որի մասին արդէն Նովօրօսիյսկի քաղաքային դուման տեղեկութիւն ուղարկեց Թիֆլիս:

—

Սև քաղաքից, Բռնակոթ գիւղի բնակիչներ Յ. Խաչատրեանց, Զ. Մահտեսի-Պօղոսեանց և Ա. Ադամեանց «Մշակի» 1898 թ. մի օրինակը նուիրեցին Զանգեզուրի Բռնակոթ գիւղի հասարակութեան:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԻԱՑԻՆԵՐԸ ՏՕՔՎԻԼԻ ԳՐՉԻ ՏԱԿ

—

Այն տարօրինակ դէպքերը հասկանալու համար, որ տեղի են ունենում այժմ Ֆրանսիայում Զօլայի դատի առիթով, պէտք է ի նկատի առնել ոչ միայն ֆրանսիացիների նորագոյն պատմութեան մի քանի տխուր երևոյթները, այլ և նրանց ազգային առանձնայատկութիւնները, որոնց ամենափայլուն բնորոշումը, մեր կարծիքով, արել է հռչակաւոր Տօքվիլը իր «Հին կարգեր և յեղափոխութիւն» գրքի վերջում: Կարծելով, որ ընթերցողներին կը հետաքրքրի այդ բնորոշումը, մենք թարգմանօրէն բերում ենք այստեղ ամբողջապէս այդ հատուածը:

«Երբ ես զննում եմ այդ ազգը ինքն ըստ ինքեան, գրում է Տօքվիլ, ես նրան գտնում եմ աւելի տարօրինակ, քան մի որ և է դէպք իր պատմութիւնից: Եղե՞լ է արդեօք աշխարհիս երեսին մի ուրիշ ազգ, այդքան լի հակասութիւններով ու այդքան ծայրայեղ իր ամեն մի գործառնութեան մէջ և այդպէս ղեկավարվող աւելի զգացմունքներով, քան սկզբունքներով. մի ազգ, որ այդպէս վարվէր միշտ սպասածից աւելի վատ կամ աւելի լաւ, մերթ ստորանալով մարդկութեան ընդհանուր մակերևոյթից, մերթ սաստիկ բարձրանալով նրանից: Մի ժողովուրդ, այնքան անփոփոխ իր գլխաւոր բնազդների կողմից, որ դեռ ճանաչվում է այն նկարագիրների մէջ, որ արել են նրա մասին մեզնից երկու-երեք հազար տարի առաջ, և մի և նոյն ժամանակ այնքան փոփոխական իր ամենօրեայ մտածմունքների և ճաշակների կողմից, որ ի վերջոյ անակնկալ երևոյթ է դառնում ինքն իր համար և յաճախ նոյնքան զարմացած է մնում իր արածներից, որքան և օտարները: Ամենից տնայինը և ամենից աւանդապահ, երբ հանգիստ են թողնում նրան, և պատրաստ հասնելու աշխարհի ծայրը ու խիզախելու ամեն բանի, երբ արդէն նրա կամքի հակառակ դուրս են բերել նրան իր բնակավայրից և սովորութիւններից. անհնազանդ իր տեմպերամենտով և սակայն աւելի հեշտ համակերպվող մի որ և է արքայական կամայական և նոյն իսկ բռնակալ իշխանութեան, քան առաջնակարգ քաղաքացիների կանոնաւոր և ազատ կառավարութեան: Այսօր բացարձակ թշնամի ամեն տեսակ հնազանդութեան, վաղը այնպիսի մոլեռանդութեամբ ստրկացող, ինչպէս անընդունակ են անել նոյն իսկ ստրկական ձիրքերով աճնալու օժտված ազգերը: Մի ազգ, որին կարելի է առաջնորդել մի բարակ թելով, երբ ոչ ոք չէ դիմադրում, և անկառավարելի այն օրից, երբ որ և է տեղ տրվի դիմադրութեան օրինակ, խաբուսիկ այդպիսով միշտ իր կառավարիչների համար, որոնք նրանից կամ չափից աւելի էին վախենում, կամ չափից քիչ: Երբէք այնքան ազատ, որ պէտք լինէր ընդ միշտ թողնել նրա ստրկացնելու յոյսը, ոչ էլ երբէք այնքան ստրկացած, որ չը կարողանար այլ ևս խորտակել բռնութեան լուծը. աջողակ ամեն բանում, բայց գերազանց միայն պատերազմում: Պաշտող աւելի պատահարի, ոյժի, աջողութեան, փայլի և աղմուկի, քան իսկական փառքի. աւելի շնորհք ունեցող հերոսութեան, քան առաքինութեան, հանճարի, քան առողջ դատողութեան, աւելի ընդունակ յղանալու անհուն ծրագիրներ, քան ի կատար ածելու մեծ ձեռնարկութիւններ: Ամենափայլունը և ամենավտանգաւորը եւրոպական ազգերից և ամենից յարմարը դառնալու նրանց համար փոխ առ փոխ առարկայ հիացման, ատելութեան, կարեկցութեան և ահաբեկութեան, բայց երբէք անտարբերութեան»: Տ. Յ.

ՑՈՒՆԱՍՏԱՆ

—

Կ. Պօլսից «Daily Telegraph» լրագրին հեռագրում են, որ յունաց Գէորգ թագաւորը մի ինքնագիր նամակով շնորհակալութիւն յայտնեց Ռուսաստանին այն բանի համար, որ այդ վերջինի նախաձեռնութեամբ երաշխաւորվեց փոխառութիւն պատերազմական տուգանք վճարելու համար: Բայց Գէորգ թագաւորը խնդրում է, որ երաշխաւորվի և 25 միլիօնի մէկ ուրիշ փոխառութիւն նրանցին պարտքը կազմակերպելու և մասնաւոր անձանց վարձատրութիւն տալու համար: Ապա նոյն նամակի մէջ թագաւորը յոյս է յայտնում, որ Ռուսաստանը չի հրաժարվի պրինց Գէօրգիի թեկնածութիւնից և կը պաշտպանի նրան: Թագաւորը խոստովանում է, որ պայմանները այնքան էլ բարեյաջող չեն թեկնածութեան համար, այնու ամենայնիւ նա գտնում է, թէ անհրաժեշտ է պաշտպանել նրան, որովհետև դա կը լինի վարձատրութիւն այն բոլոր տանջանքների, որ կրեցին յոյները և Կրետէ կղզին:

ՆԱՄԱԿ ՖՐԱՆՍԻԱՅԻՑ

—

Պարիզ, փետրվարի 10-ին

Այս տարի փետրվար 10/22-ն է ֆրանսական բարեկենդանի ամենահանդիսաւոր օրն, երեքշաբթին (mardi-gras): Որչափ սիրուն է առիթը. պատմական յիշատակներէ պրծնցած ֆրանսացին կուզէ փորձով, անգամ մը ևս հասնիլ՝ Բագոսի կարաններու պարունակած հեղուկին բարերար ազդեցութիւնը, ու սայթաքող քայլերով անոր ոգեկից արժէքին կենդանի և պերճախօս թարգմանն ըլլալ:

Ինչպէս ամեն ժողովուրդի, նոյնպէս և ֆրանսացւոց մէջ, բարեկենդանի սովորութիւնը խիստ հին է: Բագոսի և Սատուրնական տօները թէև ազատ էին, սակայն իրենց անկախութեան հետ՝ պահած էին անցեալ դարերու կրօնական դաւանանքներու հետ ունեցած կապերնին. այնպէս որ Գէր-Եզը, boeuf-gras, որ ի հնուց կը բերվէր դարեր առաջ ֆրանսիական բարեկենդաններու մէջ ևս, եղած է միշտ բարեկենդանի տօներու գլխաւոր անձնաւորութիւնը: Այս բանն առնված է միմիայն այն գաղափարէն, որ ծընունդ տուած էր Եգիպտոսի մէջ, այն հաւատքէն թէ կենսատու Աստուածը, Օսիրիս, ապրած էր խիստ երկար ժամանակ, արօրը քաշող եզին կերպարանքին տակ: Ու այս դաւանանքը այնքան արմատացած էր, որ չէին համարձակեր ուտել այդ եզան միսը և զայն Նեղոսի մէջ խեղդելով կը զոհանային: Զը ծաղրենք ուրեմն հեթանոսական տօները, ուր բազմաթիւ խորհրդանշաններէ, երգիչներու խումբերէ, երաժշտական գործիներէ, ծնծղաներէ կազմակերպված ժողովրդային հանդէսներու մէջ քահանաներ, կրօնաւորուհիներ, կիներ ու այրեր, մանաւորապէս Աստուծոյ և դիցուհիի ընդունված ձևին տակ, ծպտած կերևէին: Այս տեսարանները թերևս այսօր չը համապատասխանեն ժողովրդոց բարքերուն. սակայն և այնպէս տարբեր երևոյթով գոյութիւն ունենալէ չեն դադրած նոյն իսկ մեր մէջ:

Իտալական ազդեցութիւնը, որուն կը պարտին ֆրանսացիք արհեստից վերածնութիւնը, բարեկենդանի տօներու վրա ոչ նուազ ներգործած է: Հոս թող ներուի մեզ, քիչ մը իտալական բարեկենդաններու վրա խօսել, որք սակայն հարցի լուսաբանութեան պիտի ծառայեն: Իրօք տօներու յատուկ երկիր մը է Իտալիա, որուն հեշտալի ափանց վրա՝ ուր բանաստեղծը իրասամբ կապուտագեղ ափունք անուանած է, հոգին միշտ կենդանացած՝ թաղվիլ կուզէ բնութեան այնքան հրապուրիչ ծոցին մէջ ու վայելել անոր անսահման զգացմունքներն: Բարեկենդանը, հոն, մեր երկիրներու՝ ինչպէս նաև ուրիշ շատ մը երկիրներու նման, տխմարներու մէջ չը թաւալիր ու անհամ ու տխուր երևոյթ մը չունի. այլ կը խայտայ ոսկեզօծ արեգակին, վարդերու, ծաղիկներու և մանիշակներու զգլխիչ հրապոյրին մէջ, որոնց փթթումը կը տեսնվի կիներու լանջազգեստներու և այրերու boutonnieres-ներու վրա: Մանաւորապէս Վենետիկի բարեկենդանը մագնիսացնող բան մը ունի իր մէջ. այս գեղեցկատեսիլ քաղաքին ափանց վրա՝ ծպտեալներով և դիմակաւորներով լեցված դրօշակազարդ նաւակներու սահիլը կը տեսնվի. ամեն կողմէ երգեր կը բարձրանան, ու այս բոլորին վրա կը տարածվի իտալական կապուտագեղ երկինքը:

XVIII դարուն յիշեալ տօները մեծ փոփոխութիւններ կրեցին Ֆրանսայի մէջ, այսինքն իշխանապետութեան միջոցին, ուր հանդէսները և զուարճալից ներկայացումներ իրարու կը յաջորդէին անդադար և ուր, մարդիկ, կը ջանային գտնել զբօսանքի նորանոր աղբիւրներ: Այս թւականին (1715) է, որ ծնունդ կառնուն այն փառաւոր պարահանդէսները, որք այնքան նշանաւոր պիտի ըլլային վերանորոգութեան առեն: Արուարձաններու ժողովուրդը կը խռնէր տաճարին երկայնքը՝ տեսնելու համար դիմակաւորներու շքեղ ելքը: Զիրար կը նախատէին, իրարու կը սպառնային և մի և նոյն ատեն միմեանց վրա ծաղիկներ և ծաղկեփնջեր կը նետէին: Բայց ինչ որ նողկալի էր, ի տես այս հանդէսներու, այն՝ կրօնքի վերջին ծայր ռամկանալն էր. իր բոլոր վարդապետական բարձրութիւնը, նոյնութեամբ հոն, խիստ սուրբին ստուեճաններու մէջ ի հրապարակ կը բերվէր: Որչափ ծպտումը խեղկատակ և իր տպաւորութիւնը զօրաւոր ըլլար, այնքան ծիծաղները և քրքիջները ուժգին կը լինէին: Դիմակաւորներու անվերջանալի էջքը կը շարունակէր՝ որոնց մէջ գտնվողներու մեծ մասը շպարված և գիշերային պեղխութիւններէ յոգնած դժգոյն դէմքեր ունէին:

Այսօր թէև բոլոր այս սովորութիւնները անհետացած են, սակայն բարեկենդանը իր գոյութիւնը, տարբեր ձևի մը տակ, պահելէ չէ դադրած: Mardi-gras-ի օրը տեղի կունենայ ճշմարիտ բարեկենդանի հանդէսը, կէսօրէ վերջ: Դիտելու արժանի բան է confetti-ի կատաղի կռիւը, և իրօք Պարիզի նման մեծ քաղաք մը պէտք է՝ այս կռուին պէտք եղած ծաւալը տալու համար: Բուլվարներու վրա գոյնզգոյն հատիկներով անձրև մ'է որ կը տեղայ սարսափահար, այլ բարեմոյն ամբոխին գլխուն: Միւս կողմէ պատուհանէ մը, կամ պատշգամբէ մը՝ serpentin մը լուծելով իր պարոյրը և ոլորապտոյտ ալեաւոր՝ կուգայ փարել օրիորդի մը շրջազգեստին կամ փետրաւոր գլխարկին, որուն քաղցր ժպիտը կը պատժէ վարձատրութեամբ չար և յանդուգն երիտասարդը: Շուրջանակի կը քալեն ձիւնէ գորգին մը վրա, որ չը հալիր: Տեսարանը, մանաւանդ հեռուից, խիստ հետաքրքրական է:

Միսաք Պաղտասարեանց

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Կ. Պօլսից հեռագրում են «Temps» լրագրին, որ իտալական կառավարութիւնը նախաձեռնութիւն է ստանձնել՝ առաջարկել եւրոպական միւս կաբինէտներին, որ կրետական հարցի լուծումը յանձնվի Կ. Պօլսում եւրոպական դեսպաններին:

—«Daily News» լրագրի Կ. Պօլսի թղթակիցը հաղորդում է, որ մեծ պետութիւնների դեսպանները յանձնել են Բ. Դրան մի յիշատակագիր, որով առաջարկում են նրան դադարեցնել զօրքերի տեղափոխութիւնը Թէսալիայում, որովհետև այդ յուզում է ազգաբնակութիւնը, և չը հաւաքել այլ ևս հարկեր, ի նկատի ունենալով որ պատերազմական տուգանքի վճարումը երաշխաւորված է:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Չեխական թատրօն: Չեխերի ազգային թատրօնի հիմնարկութիւնը Պրագայում ներկայացնում է այդ ընդունակ ազգի կուլտուրական վերածնութեան ամենահետաքրքիր էպիզօդներից մէկը XIX դարում: Համազգային հանգանակութեան միջոցով՝ չեխ ժողովուրդը կարողացաւ հաւաքել խոշոր գումար թատրօնական մի շքեղ շինութիւն կառուցանելու համար: Գիւղական աղքատ համայնքները, չը կարողանալով դրամական միջոցներով մասնակցել ազգային թատրօնի կառուցման գործին, բայց կամենալով իրանց լուման տալ, ուղարկում էին սայլերով քարեր կամ գաճ շինութեան համար: Այդպիսով չեխ ժողովուրդը հնարաւորութիւն ունեցաւ իր ազգային թատրօնը և բեմն ունենալ Պրագայում, ուր վաղուց արդէն գոյութիւն ունէր գերմանական թատրօնը, ինչպէս այժմ գոյութիւն ունեն նոյն քաղաքում երկու համալսարաններ՝ երկու լեզուներով: Երկար թափառումներից յետոյ, վերջապէս, չեխական թատրօնական խումբը հանդիսաւոր կերպով մտաւ այն շքեղ պալատը—թատրօնը, որ կառուցված է մի շատ գեղեցիկ տեղի վրա, Մօլդավա գետի ափին, և Պրագան այցելող տուրիստի ուշադրութիւնն է գրաւում իր վրա: Ազգաբնակութեան գերմանական մասը չէր հաւատում, որ չեխական թատրօնը կարող է հասարակութիւն գրաւել, որովհետև չեխերը սիրով այցելում էին գերմանական ներկայացումները. Նրանք հաւատացած էին, որ չեխական թատրօնի ռէպէրտուարը գերմանականի ճիշդ պատճէնը կը լինի, որ լաւ դերասանների պակասութիւն կունենան և այլն: Ընդհակառակն, չեխերը ամենափայլուն յոյսեր էին դնում իրանց թատրօնի վրա և հաւատացած էին, որ Պրագայի թատրօնը կը պահպանէ չեխերի մէջ սէր դէպի իրանց լեզուն, ազգութիւնը և գրականութիւնը: Առաջին ներկայացումները լի էին հասարակութեամբ և դերասանները մեծ աջողութիւն ունէին: Թատրօնի բացման լուրը հասաւ և գաւառները և Բօհեմիայի ու Մօրավիայի հեռու անկիւններից գալիս էին խմբերով ճանապարհորդներ իրանց ազգային թատրօնը տեսնելու համար, որ կառուցված էր իրանց կոպէկներով:

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

ԷՄԻԼ ԶՕԼԱՅԻ ԴԱՏԸ

—

ՊԱՐԻԶ, 11 փետրվարի: Երբ դատարանի նիստը վերջացաւ, Լաբօրիին համակրական ցոյցեր արեցին: Աղաղակում էին՝ «Կեցցէ Լաբօրի:» Այդ բացականչութիւններին պատասխանում էին «Կեցցէ զօրքը: Թող կորչեն ջհուդները» աղաղակներով: Դահլիճում անկարգապահի կռիւկըր-

տող է սկսվում: Հանրապետական մի պահապան զինւոր բռնում է Տրարիէի ձեռքից՝ նրան դուրս հանելու համար, բայց Տրարիէ դուրս է պրծնում ձեռքից, ջերմ կերպով բողոքելով և բացականչելով. «Ես սենատոր եմ, ես անձեռնմխելի եմ:» Պահապան զինւորը բաց է թողնում նրան: Դատարանի շուրջը քիչ հետաքրքրվողներ կան, և միայն դատարանից դուրս գալու ժամանակ լսվում են «Կեցցէ զօրքը» մի քանի բացականչութիւններ: Ոչինչ դէպքեր չեղան:

ՊԱՐԻԶ, 12 փետրվարի: Նիստը բացվեց $12^1/_4$ ժամին: Բազմութիւնը անհագին է. տրամադրութիւնը աղմկալի: Լաբօրին չարունակեց այսպէս. «Ես աշխատեցի վերացնել այս գործից խաւարը և ցոյց տալ ստւերը: Չը պէտք է աւելի նշանակութիւն տալ այն դօկումէնտներին, որոնց մասին խօսեց Պէլիէ, քան թէ նրանք ունեն: Պելիէ հաստատում է, որ լոյս կը սփռի այն դօկումէնտների վրա, որտեղ ասված է. «Մանաւանդ մի ասէք, որ մենք յարաբերութիւններ ունեինք այս ջհուդի հետ:» Սա ամենաստխուր խնդիրներին է: Սկսեցին ասել, թէ պաշտպանութիւնը ջարդված է և թուլանում է: Իսկ մենք, ընդհակառակն, ենթադրում ենք, որ պէտք է գործը մինչև վերջ հասցնել:» Ընդհանուր չոաքի ուղղամտութեանը Լաբօրի հաւատում է, բայց պահանջում է, որ նա չարունակի քննութիւնը, որպէս զի պարզվի, թէ արդեօք այդ դօկումէնտը կեղծ չէ՞: Եթէ դօկումէնտը հաստատ լինէր, ցոյց կը տային Պիկարին, որպէս զի նա չը չարունակէր սկսած քննութիւնը: Ինչ վերաբերում է Պէլիէին, նրա ազնւութիւնը մոլորեցրված էր: Եթէ կառավարիչները դօկումէնտը ուրիշ տեղ ցոյց չը տուեցին, այդ այն պատճառով, որ նրանից վրա կը ծիծաղէին և ոչ թէ այն պատճառով, որ պատերազմ կը ծագէր: (Շարժում): Լաբօրի հաստատում է, որ բօրդերօի ձեռագիրը Էստէրհազիի ձեռնագիրն է: Ապա Լաբօրի քննեց էկսպէրտների զեկուցումը, և ցոյց տուեց զանազան սխալներ: Լաբօրի յիշեց և այն, որ Ժօրէսի հարցապնդումի առիթով Մէլին հրաժարվեց քննել Դրէյֆուսի գործը, որից պէտք է եզրակացնել, որ կառավարութիւնը ինչ որ բան թագցնում էր: (Աղմուկ): Մէրսիէ խախտեց օրինականութիւնը և ստիպեց դատաւորներին մեղադրական վճիռ կայացնել: Լաբօրի բացականչում է. «Ես կարծում եմ, որ երբ Ֆրանսիան կը հասկանայ այս գործի ըղձութիւնը, ոտի կը կանգնի և յանուն յաւիտենական բարոյականութեան, բողոք կը յայտնի: Հէնց այդպէս էլ վարվեց Զօլա:» Լաբօրի յիշեց Դրէյֆուսի ընտանիքի վիշտը, կարդաց Դրէյֆուսի նամակը, գրած 1897 թւի սեպտեմբերին, որի մէջ նա եռանդագին յայտարարում է իր անմեղութեան մասին, և յոյս յայտնում, որ երբ և իցէ կարդարանայ: (Յուզմունք. մի քանի կանայք լաց են լինում): Լաբօրի յիշատակում է դատաստանական սխալները և գովում է Պիկարի սառնասրտութիւնը և գիտցիպլինան, որը ցոյց տուեց նա, երբ Պելիէ նրան անուանեց «պարոն»: «Ինչ էլ որ պատահի,—բացականչեց Լաբօրի,—Պիկար կը դուրս գայ այստեղից ոչ միայն արդարացրած, այլ և հերոսացած:» (Երկար շարժում): Պաշտպանը խօսում է այն դօկումէնտի մասին, որը պարզ ցոյց է տալիս, թէ Էստէրհազի յարաբերութիւն ունէր մի դեսպանութեան հետ: Կառավարութիւնը վատ վարվեց, որ իր վրա չը վերցրեց Դրէյֆուսի գործի վերաքննութեան նախաձեռնութիւնը: Գովաբանելով Շէրէր-Կէստներին, նորից անցաւ Դրէյֆուսին և ասաց, որ բօրդերօի կազմողը Դրէյֆուս չէ, որովհետև ականաւոր մարդիկ, որոնց ցուցմունքները այստեղ լսեցինք, յայտարարեցին, որ բօրդերօ գրված է Էստէրհազիի ձեռքով: Լաբօրի յիշելով մայոր Պօֆէն դը Մօրէլին Րօշֆօրի մօտ ուղարկելը, աւելացնում է. «Սա ինչ ծիծաղելի առակ է, թէ ձեռք են բերել գերմանացւոց կայսրի և Դրէյֆուսի ամբողջ նամակագրութիւնը: Դա ծիծաղելի է:» Արդարադատութիւն տեղի չէր ունենում: «Այն ժամանակ ոտի կանգնեց մի մարդ,— Զօլա: Հարկաւոր էր նրա քաջութիւնը, այդպէս համարձակ վարվելու համար: Զօլա բողոքեց, որովհետև ամբողջ պետական իշխանութիւնը աշխատում էր հանգցնել լոյսը: Մի ասացէք, պարոններ երդուեալներ, որ հարցը վերաբերվում է զօրքի պատւին, և մի թոյլ տուէք, որ ձեզ վախեցնեն: Պատերազմ չը կայ: Եւ մի վախեցէք ոչինչից, որովհետև մենք դեռ ևս բարոյական եռանդ ունենք:» Լաբօրի վերջացրեց այսպէս. «Ցաղթական կուիւներ մղում են միայն ազնիւ մարդկանց սրտերը. ընդունեցէք, որ Զօլա ներկայացնում է Ֆրանսիայի պատիւը: Ձեր վճիռը նշանակում է երեք բան. «Կեցցէ զօրքը. կեցցէ հանրապետութիւնը, կեցցէ Ֆրանսիա» և աւելացնում է. «Կեցցէ արդարութիւնը, կեցցէ մշտական ճշմարտութիւնը իդէալը:» (Ծափահարութիւններ և երկարատև շչոցներ, այլ և աղաղակներ. «Կեցցէ զօրքը. կորչեն ջհուդները:»)

Ապա խօսեց Կլէմանսօ, պահանջելով վերաքննել Դրէյֆուսի գործը, այն պատճառով, որ վճիռը ապօրինի է կայացել: Կլէմանսօ աւելացրեց. «Զօլային արդարացնելը կը լինի մեծ գործ. դա կը լինի և վերաքննութեան հրաման: Նրան դատապարտել կը նշանակի յաւերժացնել չարիքը, որից մենք տանջվում ենք: Երդուեալները պէտք է հեռացնեն մեզանից կրօնական պատերազմները:»

Խօսեց յետոյ ընդհանուր պրօկուրօրը: Վիճաբանութիւնները վերջացան: Դատաւորները 6 ժամ 30 րօպէին հեռացան խորհրդակցելու: Վճիռը յայտնվեց մօտ 7 ժամին:

Զօլա դատապարտված է:

Երբ վճիռը յայտնվեց, լսվեցին. «Կեցցէ զօրքը. կորչի Զօլա:» Մեծ յուզմունք: Երբ գեներալները դուրս եկան, զօրքի պատւին եղած ցոյցերը կրկնապատկվեցին: Երբ Զօլա դուրս եկաւ, լսվեցին աղաղակներ, բայց պօլիցիան շրջապատեց Զօլայի կառքը: Դահլիճում հասարակութիւնը ողջունեց դատավճիռը ծափահարութիւններով: Զօլա բացականչեց. «Սրանք մարդակերներ են:»

Զօլա դատապարտված է մի տարվայ բանտարկութեան և 3000 ֆրանկ տուգանքի: (Երկարատև կեցցէ): «Aurore»-ի խմբագիրը դատապարտված է 4 ամսվայ բանտարկութեան և 3000 ֆրանկ տուգանքի:

Շատերը նկատեցին, որ դատարանը գործադրեց պատժի ամենամեծ չափը:

—

ՊԱՐԻԶ, 11 փետրվարի: Հաղորդում են, որ Արևմտեան Աֆրիկայում Ֆրանսիայի և Անգլիայի փոխադարձ յարաբերութիւնների մասին անգլիական լրագիրների պէսիմիստական յօդուածները հիմք չունեն, և թէ երկու կողմերի համար ևս հարցի բաւարար լուծումը հաւանական է համարվում:

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչ՝ ԱՆԴՐԷԱՍ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Շաբաթ, փետրվարի 14-ին, Թիֆլիսի Ժողովարանի շինութեան մէջ, յօգուտ Սօլօլակի ձրի և էժանագին ճաշարանի, կը կայանայ

ԿՕՆՑԷՐՏ

Բարեհաճ մասնակցութեամբ օր.օր. Ն. Ա. Պա... պայեանի, Տ. Ի. Տէր-Ստեփանեանի, M-elle Դի... մօլի և պ.պ. Օ. Ի. Կօմիօնսկիի և Ի. Ի. Դ—սկու...

Կօնցէրտից յետոյ կը լինեն պարեր:
Կօնցէրտի սկիզբը երեկոյեան ճիշդ 9 ժամին:
Տօմսակները 5 ր. մինչև 1 ր. 10 կ. ծախ... վում են Ժողովարանի շվէյցարի մօտ: 2—3

ԿԱՎԿԱԶ ՀԻՒՐԱՆՈՑԸ

որ գտնվում է Երևանեան Հրապարակի վրա, այս տարվայ փետրվարի 15-ից անցնու... է իմ ձեռքը: Հիւրանոցում րէմօնտ է կատարվում և նորոգվում է ամբողջ սարք ու կարգը: Բուֆէտը առաջնակարգ է: Յոյս ունեմ յարգելի հասարակութեան բարեհաճ ուշադրութեան վրա:

1—3 Յարգանքով ԱԲՐԱՄ ԲԱՔՐԱՁԷ

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅՈՑ ԿՕՆՍԻՍՏՕՐԻԱՅԻ ատեանում նշանակված է ա... ճուրդ 18-ին սոյն փետրվարի, առանց կրկնաճուրդի, վարձով տալու Թանգոյեան ե... կեղեցու շինութիւնները և կրպակները, որոնք գտնվում են Միքայէլեան և Խսարլօ... վեան փողոցների վրա, 9-րդ քաղաքամասում: Ցանկացողները կարող են ներկայանա... գրաւականով, իսկ պայմանների հետ ծանօթանալ կօնսիստօրիայի ատեանում:

2—3 Անդամ կօնսիստօրիայի՝ Գրիգոր աւագ քահանայ Տէր-Բարսեղեանց

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՄԵՆԱՄԵԾ ՄՈՒԶԷՅԸ

ՇՈՒԼՑ-ԲԵՆԿՕՎՍԿՈՒ

ԱՄԲՈՂՋ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ, բաց է ամեն օր, Գօլօվինսկի պրօս... պեկտի վրա, տուն Միրիմանօվի, երկու յարկում:

ՄՈՒՏՔԸ ԱՐԺԷ ԸՆԴԱՄԵՆԸ **20** ԿՈՊԷԿ

Մուզէյին կից կայ անատօմիական բաժին. այդտեղ մտնելու համար պէտք վճարին աւելացնել **10** կօպէկ: Ուրբաթ օրերը բացառապէս ԿԱՆԱՆՑ համար: Մանրամասնութիւնները աֆիշաներում:

4—5

BATEAUX A VAPEUR FRANCAIS N. PAQUET ET C-ie

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ն. ՊԱԿԷ եւ ԸՆԿ.

Կանօնաւոր և ուղղակի նաւագնացութիւն ՄԱՐՍԷՅԼԻՑ ԲԱԹՈՒՄ, չորեքշաբթի օրերը, երկու շաբաթը մի անգամ, սկսած յունվարի 25/6-ի չորեքշաբթիից,

Եւ հակառակը՝ Բաթումից Մարսէլ, մտնելով Տրապիզօն, Սամսօն և Պօլիս: Մեկնում է Բաթումից՝ չորեքշաբթի, 18 փետրվարի (մարտի 2) ԱՆԱՏՕԼԻ շոգենաւը, նաւապետ ԲԻԱՆԿԻ: Եւ այսպէս շարունակաբար, երկու շաբաթը մի անգամ, չորեքշաբթի օրերը, ժամը 4-ին ճաշից յետոյ:

Բաթումից Պարիզ ուղղակի հաղորդակցութեան տոմսակներ տրվում են սովորական... պակաս գներով:

Ապրանքների և ճանապարհորդների մասին հարկաւոր տեղեկութիւններ ստանալու համար թող բարեհաճեն դիմել ընկերութեան գործակատարներին՝

ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ—պ. Վիկտոր դ'Արնօին, Նաբէրէժնայա: ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ—պ. Օ. Գ. Բարեկեղանեանին, Սիօնի փող. նախկին Արծրունու քարվանսարա: ԲԱԳՈՒ—պ. Ս. Դիլզարեանին, Կօլյուբեակինսկայա հրապարակ: ՆՕՎՕՐՕՍՍԻՅՍԿ—պ. Մելխիոր Հերշենրօդերին: (№ 76) 7—20

ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌ ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԲԱՆԿԻ առ 31-Ն ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 1897

ՊԱՀԱՆՋՔ	Թիֆլիսում	Բաժիններում	Ընդամենը
1. Դրամարկղ (առձեռն թղթադրամ) . . .	569,387—15	339,030—79	908,417—94
2. Ընթացիկ հաշիւ Պետական Բանկ. բաժնում	376,084—77	779,200 —	1,155,284—77
3. Զեղչ.(Disconto)մուրհ. երկու ստորագրութ.	4,490,851—93	3,370,595—73	6,861,447—66
4. Զեղչ. մուրհ. մի ստոր. ապահ. տոկոս. թղթ.	210,678—24	6,000 —	216,678—24
5. Զեղչում տոկոսաբեր թղթ., կտրօն. և այլն	32,361—79	16,730—93	49,092—72
6. Փոխատուութիւն գրաւականով՝			
ա) Պետութիւնից ապահ. տոկոսաբ. թղթերի.	1,437,319—01	925,474—60	2,362,793—61
բ) » ոչ ապահ. » »	501,846 —	89,695 —	591,541 —
գ) Ապրանքների	39,210 —	1,566,417—68	1,605,627—68
դ) Ոսկու և արծաթի	— —	3,436—39	3,436—39
7. Բանկի պատկանեալ տոկոսաբեր թղթեր.	1,545,960—98	84,525—33	1,630,486—31
8. Ոսկի և արտասահմանի փոխանակագրեր.	144,655—22	74,785—65	219,440—87
9. Տոկոսաբեր թղթեր պահեստի դրամագլխի.	— —	— —	— —
10. Թղթակիցներ՝			
ա) Նոցա հաշիւը (Loro)	19,661,023—14	— —	19,661,023—14
բ) Բանկի հաշիւը (Nostro)	28,915,708—66	— —	28,915,708—66
11. Բաժինների հաշիւը կենտրօնական վարչութեան հետ	3,201,969 —	— —	3,201,969 —
Կենտրօնական վարչութեան հաշիւը բաժինների հետ	— —	3,256,973—96	3,256,973—96
12. Պայմանաժամն անցուցած փոխատուութեան	25,010 —	15,205 —	40,215 —
13. Բողոքված մուրհակներ	25,110 —	335—70	25,445—70
14. Ընթացիկ ծախսեր	74,834—70	57,639—54	132,474—24
15. Կահկարասիք և սկզբնական ծախսեր . .	2,982—84	6,793—04	9,775—88
16. Յետ ստացուելիք ծախսեր	34,543—08	4,901—89	39,444—97
17. Գնումն և վաճառ. արժեթղթ. ըստ յանձնար.	— —	— —	— —
18. Անշարժ կալուածք	— —	50,777—82	50,777—82
Ր. Ա.	61,289,536—51	9,648,519—05	70,938,055—56

ՊԱՐՏՔ	Թիֆլիսում	Բաժիններում	Ընդամենը
1. Հիմնական դրամագլուխ (10,000 բաժնետոմսեր á 200 րուբլ)	2,000,000 —	— —	2,000,000 —
2. Պահեստի դրամագլուխ.	1,000,000 —	— —	1,000,000 —
3. Առանձին մասնաւոր ֆօնդ	14,693—80	— —	14,693—80
4. Դրամագլուխ շիջուցման անշարժ կալուածքի	— —	3,768—78	3,768—78
5. Դրամական աւանդներ՝	— —	— —	— —
ա) Պայմանաժամով	5,054,206—33	3,335,631 25	8,389,837—58
բ) ց'Պահանջ.	206,756—43	176,395 —	383,151—43
գ) Ընթացիկ հաշւով, հասարակ	1,420,602—77	2,404,862—54	3,825,465—31
դ) » » պայմանաւոր . .	— —	124,514—46	124,514—46
6. Թղթակիցներ՝			
ա) Նոցա հաշիւը (Loro).	19,516,696—22	— —	19,516,696—22
բ) Բանկի հաշիւը «Nostro».	28,288,281—51	— —	28,288,281—51
7. Բաժինների հաշիւը կենտրօնական վարչութեան հետ	— —	3,175,089—70	3,175,089—70
8. Կենտրօնական վարչութեան հաշիւը բաժինների հետ.	3,243,448—70	— —	3,243,448—70
9. Բանկի բաժնետոմսերի անվճար կտրօնների բաշխը.	4,814—60	— —	4,814—60
10. Չը վճարված տոկոսներ, աւանդների, ընթացիկ հաշիւների և այլ գործողութիւնների	115,857—85	108,955—03	224,812—88
11. Ստացված տոկոսներ և յանձնարարականներ	294,409—03	235,766—91	530,174—94
12. Փոխանցիկ գումարներ.	129,769—27	83,535—38	213,304—65
13. Արդիւնք 1897 թ.	— —	— —	— —
Ր. Ա.	61,289,536—51	9,648,519—05	70,938,055—56